

PSYCHOLÓGIA RODIČOVSTVA

Eseje o rodičoch a dieťati

Michal Čerešník

PSYCHOLÓGIA RODIČOVSTVA

Eseje o rodičoch a dieťati

Michal Čerešník

Olomouc 2020

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Čerešník, Michal

Psychológia rodičovstva: eseje o rodičoch a dieťati / Michal Čerešník. -- 1. vydání. -- Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. -- 140 stran. -- (Monografie)

Anglické a slovenské resumé

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-244-5700-0 (brožováno)

* 316.362.1-055.52 * 173.5-055.52 * 316.362.1-055.52-055.62 * 173.5/.7 * 37.03-053.2 * 159.922.7 * (0:82-4)

- rodičovství
- rodiče a děti
- výchova dítěte
- psychologie dítěte
- eseje

316.36 – Manželství a rodina. Sexuální vztahy [18]

Oponenti: PaedDr. Robert Tomšík, PhD.

PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

Dotisk 1. vydání

© Michal Čerešník, 2020

Illustrations © Daniel Lenghart, Nikoleta Kontová, 2020

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2020

DOI: 10.5507/ff.20.24457000

ISBN 978-80-244-5700-0 (print)

ISBN 978-80-244-5718-5 (online: PDF)

Obsah

5	ÚVOD
7	TROCHU VEDY NA ZAČIATOK
8	FREUDOV OMYL
12	KRÍŽA ŽIEN
18	KRÍŽA MUŽOV
22	SIGNALIZÁCIA A PRIBLIŽOVANIE
23	REAGOVANIE NA ĽUDÍ
24	VYJADRENIA VZŤAHU
29	VÄZBOVÉ POSTAVY
32	ODLÚČENIE OD RODIČOV
35	NEZNÁMA SITUÁCIA
38	(NE)DOSTUPNOSŤ RODIČOV A JEJ DÔSLEDKY
41	RODINA A MORÁLKA DIEŤAŤA
46	HOMEORHÁZA
47	TROCHU INÁ POTRAVA
50	ÚZKOSŤ A STRACH
54	ŠPIRÁLA NEŠŤASTIA
58	VZÁJOMNOSŤ
60	PRAVIDLÁ RODIČOVSTVA
64	REHABILITÁCIA PRIATEĽSTVA A ÚPRIMNOSTI
66	ROZHODNUTIE MAŤ DIEŤA
68	MULTIFAKTORIÁLNA KONCEPCIA PSYCHICKEJ DEPRIVÁCIE
80	PILIÉRE ŠŤASTNÉHO ŽIVOTA
83	NESPRAVODLIVOSŤ
84	VLČIE ZLO
88	ZLO V RODIČOVskej VÝCHOVE
94	STRATA KONTROLY A ČLOVEKA
96	MORÁLNA VYVIAZANOSŤ
98	ODSTUP A NASÝTENIE
99	KONFORMITA

101	ODOLÁVANIE NEŽIADUCIM VPLYVOM
104	HRDINSTVO
109	PITYRIÁZA
110	NAJHORŠÍ MOŽNÝ SCENÁR
113	ZÁVER
117	SÚHRN
122	SUMMARY
128	LITERATÚRA
138	MENNÝ REGISTER
140	VECNÝ REGISTER

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV A OBRÁZKOV

Obrázok 1	Špirála nešťastia	56
Obrázok 2	Model kombinácie prosociálnosti a sebaregulácie	82
Obrázok 3	Štvorrozmerný model hrdinstva	108
Tabuľka 1	Prečo mať a nemať deti podľa základných psychických potrieb	67
Tabuľka 2	Deprivačné typy – zhrnutie	78
Tabuľka 3	Typy hrdinstva	106–107

ÚVOD

Vo svojich deťoch sme najzraniteľnejší.

Viacero vied konštatuje, že hodnoty našej spoločnosti sa menia. Spoločnosť sa mení na individualistickú. Zameriavame sa na seba, svoje potreby, komfort, blahobyť, formálne dôkazy vzdelania a podobne. Je jasné, že niektoré hodnoty vystupujú do popredia a niektoré ostávajú v úzadí. Z hľadiska rodiny je znepokojujúce, že hodnotou, ktorá sa stráca na význame, sú vzťahy a deti.

Častokrát sa ako rodičia strácame v tom, čo je správna výchova. Necháme sa ovplyvniť neoverenými historkami a dezinterpretovanými informáciami, ktoré majú naše deti ochrániť pre tým, aby boli rozmazané, aby nás tyranizovali alebo aby sme príliš nespýtali ich myseľ. V rodičovskej výchove je až príliš veľa liberalistických prvkov, ktoré deťom neurčujú žiadne hranice správania. Alebo na druhej strane sme vo výchove neoblomní, tvrdí, dogmatickí, kopírujúci výchovu predchádzajúcich generácií s používaním trestov a manipuláciou dieťaťom, aby bolo na náš obraz. Vo vypuklých prípadoch si nevieme s deťmi vytvoriť uspokojujúci pozitívny vzťah.

Toto všetko sa deje napriek tomu, že existuje veľmi solídny psychologický výskum v oblasti vzťahovosti, pripútania, výchovy. Jeho výsledky sú relatívne dobre známe, aj keď treba pripustiť, že v niektorých prípadoch sú horšie čitateľné.

Cieľom tejto publikácie je v koncentrovanej forme poskytnúť najdôležitejšie informácie o tom, s čím všetkým sa môžeme stretnúť pri výchove detí a ako na ne naša výchova pôsobí. Text je písaný formou relatívne samostatných esejí. Keďže slovo esej znamená pokus, v každej eseji sa snažím, nie úplne vyčerpávajúco, popisovať určitý problém, pojem, výzvu. Nesnažím sa tému uzavrieť, ale skôr nabádať k ďalšiemu uvažovaniu, prípadne výskumu v tejto oblasti.

V publikácii nekopírujem moderný trend, kedy sa autor alebo autorka nesnaží identifikovať zdroje, z ktorých čerpal/čerpalala, lebo si presne nespomína, čo všetko ho/ju ovplyvnilo. Vychádzam z opačnej myšlienky, tzn. mojou ambíciou je identifikovať čo najviac zdrojov, na ktoré si viem spomenúť. Na tomto mieste uvádzam, že dominantnými zdrojmi, z ktorých som čerpal, sú diela Bowlbyho, Matějčeka a Zimbarda. Súčasne som sa snažil dohľadať pôvodné zdroje, ktoré citujú spomínaní autori. Domnievam sa, že ak sa zodpovedne pozrieme na minulosť a výskumy, ktoré už boli realizované, buď nový výskum nemusíme realizovať, pretože fakty sú známe, alebo môžeme výskum modernizovať a replikovať a týmto spôsobom prispieť k rozvoju vedy.

Ak by som chcel veľmi stručne napísať, o čom je táto publikácia, napísal by som, že je o tom, ako si môžeme vytvoriť blízky vzťah s dieťaťom, ako ho môžeme zodpovedne vychovávať, ale aj o tom, akého zla sa môžeme dopustiť. Tento obsah je súčasne mojím hľadáním odpovede na otázku, prečo sa deti a dospievajúci správajú rizikovo a čo ich k tomu vedie.

○○○ TROCHU VEDY NA ZAČÍATOK

Odmietam akceptovať, že deti sú zlé alebo že sa ako zlé rodia. Faktom však je, že v niektorých fázach vývinu a ovplyvnené špecifickými skúsenosťami kladú na nás, dospelých, veľké nároky. Faktom je aj to, že ako rodičia robíme chyby a cibríme si svoj výchovný štýl na základe toho, čo sme si sami zažili ako deti, aké sme mali skúsenosti s inými ľuďmi, koľko máme detí, aká je ich životná púť a podobne.

V určitom bode svojej vedeckej kariéry som sa sám seba pýtal, čo je príčinou toho, že veľa dospievajúcich¹ (detí určitého veku) sa správa rizikovo, z perspektívy nás, dospelých, problémovo. Prečo potrebujú skúšať účinky alkoholu, cigariet, marihuany alebo tvrdších drog, správajú sa agresívne voči sebe, ostatným a ich majetku, začínajú s predčasným sexuálnym životom, správajú sa nepriateľsky voči určitým ľuďom alebo skupinám ľudí, nechcú športovať ani sa zdravo stravovať? Ak by som chcel ostať objektívny, mal by som rozmýšľať o mnohorozmernom dizajne spúšťačov tohto správania. Ale ja som sa sústredil na psychologické a sociálne príčiny.

V prvom väčšom výskume (Čerešník, Gatjal, 2014; Čerešník, Dolejš, 2015) som úzko spolupracoval s českými kolegami a kolegynami. Zistili sme, vysoký podiel urážania zo strany spolužiakov/spolužiačok, kulmináciu prejavov šikanovania v 14. roku, stúpajúcu tendenciu k rizikovému správaniu typicky spájanú s agresívnymi prejavmi, špeciálne u chlapcov, zvýšenú impulzivitu chlapcov a úzkostlivosť dievčat ako možných prediktorov rizikového správania, nárast týchto charakteristík so stúpajúcim vekom. Ďalšia práca (Čerešník, 2016) poukázala na to, že rizikovní dospievajúci majú nižšie školské sebadôvery vo všetkých sledovaných parametroch vrátane sebadôvery v školskom prostredí, majú horšie známky v profilačných predmetoch – v slovenčine aj matematike a viedol k vytvoreniu diagnostického nástroja rizikového správania postaveného na klinických ukazovateľoch rizikivosti. Menšie výskumné sondy poukázali na podmienenosť rizikového správania v sociálne vylúčených komunitách (Čerešník, Čerešníková, 2016) a naznačovali špecifické výchovné pôsobenie rodičov (Čerešník, Tomšik, Čerešníková, 2017). Posledný veľký výskum (Čerešník, 2019) poukázal na to, že sebaregulačné kompetencie, v novej terminológii exekutívne funkcie, paradoxne, klesajú so stúpajúcim vekom, a že existuje silný vzťah medzi pripútaním k rodičom a produkciou rizikového správania. Zistil som, že ak

¹ Smartová et al. (2004) predpokladajú, že viac ako polovica dospievajúcej populácie sa správa aspoň raz v živote rizikovo.

má dieťa (dospievajúci) rodičov, ktorým dôveruje a vníma ich ako dobrých komunikačných partnerov, tento vzťah ho ochraňuje pred potenciálne škodlivými dôsledkami rizikového správania.

Vo vzťahu k zmenám, ktoré sa týkajú kvality manželských vzťahov, alternatívnych spôsobov spoluzitia, štýlov rodinnej výchovy a vôbec inštitútu manželstva, možno uvažovať o tom, že mama a otec sú kľúčové osoby, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú, aký životný štýl bude mať ich dieťa – zdravý alebo rizikový. Ide o veľmi silný faktor, ktorý ovplyvňuje správanie súčasnej, ale aj budúcej generácie dospievajúcich. Sú to naozaj dospievajúci, ktorí majú problém?

●●● FREUDOV OMYL

My všetci žijeme ovplyvnení antickými odkazmi. Európske myslenie je vo svojej podstate interpretáciou starovekej gréckej a rímskej kultúry a vedy. V mnohých prípadoch intuitívne siahame po príbehoch, mýtoch ako zdrojoch vedeckého predporozumenia. Otázkou je, ako si vysvetlíme ich význam?

Určite poznáte Oidipov komplex. Je to Freudov termín odvodený z antickej mytológie, ktorý bežne používame aj v laickej reči. Popisuje vývin vzťahu dieťaťa s rodičmi, úzkosť z kastrácie (u chlapcov) a závisť penisu (u dievčat). Evokuje zápas o moc v rodinnej konštelácii a vymedzenie vlastného priestoru dieťaťa. Viacero autoriek a autorov nesúhlasí s týmto konceptom. Je jedno, či pracujú v psychoanalýze alebo v iných smeroch. Ja sa domnievam, že Freud sa mýlil, pretože prehliadol historické súvislosti a ich odkaz k socio-kultúrnym normatívom vzťahujúcim sa k rodovej role.

Podľa Freudovej interpretácie musí každé dieťa vstúpiť do konfliktu s rodičmi. Zdrojom konfliktu je pritom dieťa a cieľom vývinu je, aby sa primerane adaptovalo na vývinové výzvy. Čo ak to je ale inak? Čo ak primárnym zdrojom konfliktu nie je dieťa a jeho nezávládnutá adaptácia (teda vzťah dieťa–rodič), ale je to rodič a jeho nezávládnutie výchovného vedenia (teda vzťah rodič–dieťa). Pozrime sa na súčasnú podobu mýtov tak, ako sa nám zachovali a na ich chronológiu. (Kerényi, 1996, 1998).

Mýtus o Oidipovi historicky nadväzuje na staršie mýty o stvorení sveta, o Kronovi a o Diovi. Mýtus o Oidipovi vznikol v klasickom antickom období (ktoré začalo v 8. storočí pred Kristom). Staršie mýty sú datované do obdo-

bia minojskej kultúry (ktoré začalo v 27. storočí pred Kristom). Mýty teda od seba oddeľuje 1000 až 2000 rokov (časový rámec môžeme len odhadovať, presný vznik mýtov nie je známy).

Dôležitým historickým mílnikom je prechod od matriarchátu k patriarchátu (v európskom kontexte) v období minojskej kultúry, ktorý sa premietol do mytologických a náboženských predstáv. Mýty, ktoré vznikali v tomto období, reflektovali ústup dominancie ženskej roly a nástup agresívnej a konfrontačnej mužskej role. S týmto leitmotívom sa stretávame vo všetkých tu popisovaných mýtoch. Vo všetkých je nosným problémom deprivovanie a nespokojnosť detí (a manželky – ženy).

Mýtus o prapočiatku

Na začiatku existoval boh neba Uranos a bohynia zeme Gaia. Splodili veľa detí, ktoré nenávideli. Nikdy neužreli svetlo sveta a žili v zemských temnotách. Gaia-matka však cítila, že bremeno týchto vzťahov neunesie a chcela, aby sa zmenili. Vymyslela lest', kým jej manžel Uranos nebol doma. Prosila svoje deti, Titanov, aby sa postavili proti svojmu otcovi. Len jeden nabral odvahu. Bol ním Kronos. Gaia mu vložila do rúk kosák s ostrými vrúbkami a ukryla ho na vhodnom mieste. Keď sa Uranos vrátil domov a objal Gaiu, Kronos vystúpil zo svojho úkrytu a odsekol otcovi penis. Tým skončilo obdobie praplodenia a Nebo sa v noci už nepribližovalo k Zemi.

Mýtus o Kronovi

Vlády sa ujal Kronos. Svojich bratov a sestry donútil, aby mu slúžili. Vládol rovnako kruto ako jeho otec Uranos. Jeho manželkou sa stala sestra Rhea. Mal s ňou veľa detí, ale bál sa, že by ho jedno z nich mohlo pripraviť o trón, tak ako to urobil on svojmu otcovi. Preto všetky svoje deti prehľtal. Rhea veľmi túžila po dieťati a keď sa jej narodilo posledné dieťa, ukryla ho a Kronovi dala prehltnúť kameň zavinutý do plienky. Dieťaťom, ktoré Rhea zachránila, bol Zeus. Keď dospel, donútil Krona vypiť odvar, aby vyvrátil jeho súrodencov. Krona zbavil vlády a vyhnal ho do Tartara (priepasť večnej temnoty, ktorá môže byť interpretovaná ako podsvetie, smrť alebo nevedomie a večné zabudnutie). Zeus sa stal vládcom.

Mýtus o Diovi a Selemé

Zeus bol najvyšším olympským bohom, kde vládol so svojou manželkou Hérrou. Bol veľkým záletníkom. Jednou z jeho milieniek bola Selemé. Ukrytý v ľudskej podobe s ňou dlho udržoval milostných pomer. Keď sa o ňom dozvedela Héra, vzala na seba podobu Semelininej pestúňky. Naviedla Selemé na to, aby Dia presvedčila, aby sa jej zjavil v božskej podobe. Zeus tak urobil a prejavil sa ako olympský kráľ hromu, blesku, dažďa a vetra. Selemé nezniešla Diovu silu a jeho blesk ju zabil. Práve bola v šiestom mesiaci tehotenstva. Zeus vyrezal plod z jej tela, zašil ho do svojho stehna a donosil ho. Dieťa, ktoré sa zrodilo, bolo Dionýzos – boh radosti i zániku, mužskosti i ženskosti. Ten svoju matku vyslobodil z podsvetia a spolu s ním vystúpila na Olymp. Zeus zasa vládol v starom poriadku po boku Héry. Dionýzos sa od neho zdržiaval v úctivej vzdialenosti, aby neohrozoval otcovu nadvládu.

Mýtus o Oidipovi

Rodičmi Oidipa boli kráľ Laios a jeho manželka lokasté. Tébska veštica varovala Laia, že zomrie rukou vlastného syna. Kráľ sa chcel vyhnúť naplneniu veštby, preto vydal príkaz, aby bolo dieťa odnesené do hôr a nechané napospas divokej zveri. Oidipa sa však ujal pastier, ktorý ho spolu s manželkou v láske vychoval. Keď Oidipus dospel, dozvedel sa o veštbe. Opustil svojich pestúnov, lebo sa bál, že im ublíži. Cestou stretol staršieho muža, ktorý mu nechcel uhnúť z cesty a v hádke ho zabil. Tým mužom bol jeho vlastný otec, kráľ Laios. Oidipus putoval ďalej do Téb, ktoré sužovala sfinga, stvorenie so ženskou hlavou, levím telom a krídlami. Oidipus správne odpovedal na jej hádanku, preštil ju. Prijal titul tébskeho kráľa a za svoju manželku si zobral vlastnú matku lokasté. S ňou mal dvoch synov, Eteokla a Polyneika a dve dcéry, Antigonu a Isménu. Oidipus a lokasté sa po čase dozvedeli pravdu. lokasté sa obesila a Oidipus si vypichol oči. So svojou dcérou Antigonom potom putoval do hája bohyně pomsty Erínye (mimochodom dcéry boha Urana, ktorá sa narodila po jeho kastrácii), aby tu našiel pokoj.

Minojské mýty naznačujú, že od začiatku problém spočíva v autokratickom vládnutí muža-boha, v jeho snahe ovládať ostatných a v strachu o vlastnú moc. Jednotlivé mýty na seba genealogicky nadväzujú. Dozvedáme sa, že obavy o vlastnú mužnosť sa odovzdávajú z generácie na generáciu a predstavujú univerzálne bremeno mužského pokolenia. Zároveň sa dozvedáme, že ženy-bohyně sa proti tomuto usporiadaniu búria a sú príčinou zmien

na panovníckom tróne, dúfajúč že sa okolnosti zmenia. To sa nedeje. Synovia vládnu rovnako ako ich otcovia.

Nádejou na zmenu je milenecký vzťah Dia a Semelé, ktorý by sme mohli z hľadiska kresťanských hodnôt vnímať ako neakceptovateľný. Jeho výsledkom je zrod nového boha Dionýza, ktorý predstavuje spojenie mužského a ženského sveta, plodenia aj umierania. Stelesňuje oslobodenie ženy a spontaneitu muža, vlastnosti, ktoré boli až do vzniku mileneckého vzťahu skryté. Doplňili Dia-muža-boha aj Selemé-ženu-smrteľníčku. Obohatili ich život. Bol náročný, ale naplňajúci. Mýtus končí tým, že sa Zeus vracia k Hére, svojej manželke. To evokuje, že poriadok sveta sa nezmenil a dominantnú rolu bude naďalej zastávať muž-boh. Ak by sme uvažovali o alternatívnom konci, Zeus mohol odísť od Héry a ostať so Selemé. Tým by sa vytvorili podmienky preto, aby na trón zasadol Diovy syn Dionýzos, boh, ktorý sám v sebe integruje mužskú aj ženskú časť a uvádza tak nový poriadok na svete, ktorý ľudí povedie k integrácii vlastnej osobnosti. Táto možnosť stále žije, ale Dionýzos je na Olympe príliš vzdialený od svojho otca, a preto je veľmi nepravdepodobná.

Antický mýtus o Oidipovi potvrdzuje, že k zmene nedošlo a dominancia muža a rozpoltenosť ľudí ostala zachovaná. Priam symbolicky sa vraciame na počiatok mýtov prostredníctvom Erínye, dcéry boha Urana, u ktorého to všetko začalo.

V čom sa teda Freud mýlil? V mýte nejde o strach syna, že bude kastrováný/túžbu dcéry po penise. Ide o strach otca. Otec sa bojí, že stratí svoje postavenie a preto pod rúškom moci (výchovy) vedie syna/dcéru k súťaženiu s inými (tento boj ho neohrozuje). Desivým odkazom vyplývajúcim zo starších mýtov je nenávisť voči vlastným deťom, voči otcovi a nejasné vzťahy ohrozované ľstou. Ak by sme chceli identifikovať moderný stereotyp mužskosti, išlo by o výchovu k naplňaniu individuálnych potrieb, v extrémnej podobe až k egoizmu a narcizmu. Úlohou matky by stereotypne malo byť to, že dieťa vedie ku komunitným cieľom – zodpovednosti, sociálnemu citeniu. Dieťa sa tak dostáva pod tlak, na prvý pohľad, protichodných tendencií. Výsledok jeho socializácie bude závislý od toho, aké sú ciele spoločnosti. Ak je kolektivistická, dieťa bude viac „na matku“, ak je individualistická, dieťa bude viac „na otca“.

Otázkou je, či je toto želaný výsledok. Všetky učebnice psychológie osobnosti píšú, že najvyšším princípom vývinu osobnosti je jej integrácia. Zároveň je integrácia znakom normality. Integrácia ale znamená zjednotenie všetkých, aj protichodných, zložiek osobnosti. Na tomto mieste si pomôžem

Jungovými myšlenkami, ktorý hovorí, že dôležitý je proces socializácie aj individuácie, prepojenie Self s tieňom, mužskej vedomej psychiky s animou a ženskej vedomej psychiky s animom. Kým toto človek nemá, potom bude výsledkom jeho zápas medzi vlastnými potrebami a potrebami iných. Vyhrá súťaživosť, egocentrizmus, moc, vlastníctvo alebo zameranie sa na iných a popretie seba. Tak, ako to bolo naznačené v minojských mýtoch.

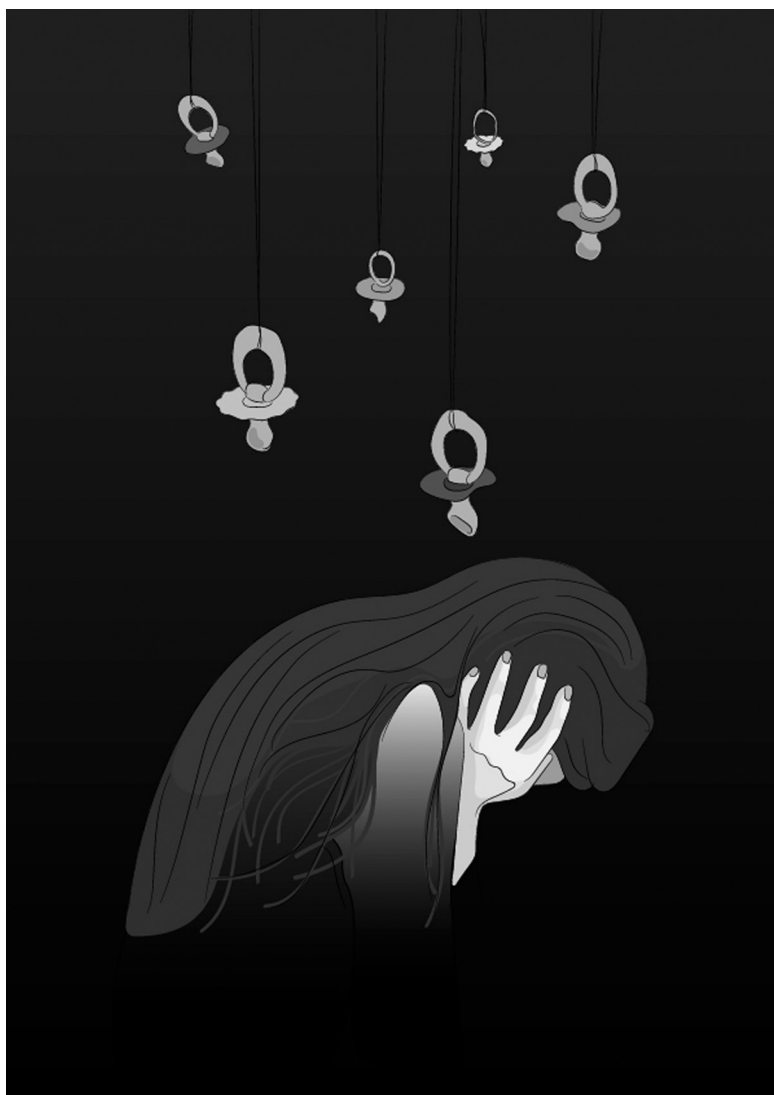
Ako je to teda s problémovým správaním detí? Vzniká preto, lebo zlyhávajú naše deti alebo preto, že pri ich výchove zlyhávame my?

●○○ KRÍZA ŽIEN

V prevažnej väčšine z nás žije presvedčenie o tom, že každá žena, ktorá má dieťa, je dobrou matkou. V jungovskej interpretácii ide priamo o archetyp matky, teda obsah kolektívneho nevedomia. Z hľadiska optimálneho vývinu dieťaťa, ktoré matka vychováva, by to skutočne malo byť tak, že žena-matka je dobrou matkou. Pravdou je tiež to, že väčšina matiek (aj otcov, ale o tých v tejto kapitole nepíšem) sa snaží dobre vychovať svoje dieťa/deti vo viere, že pre ne robí to najlepšie. Nie vždy sa to však darí a výchovných chýb je priveľa a sú veľkého rozsahu. Takže vývin dieťaťa sa príliš vzdaluje od optimálneho rámca. Okrem toho existujú aj matky, ktoré nie sú spôsobilé dieťa vychovávať z dôvodu klinickej poruchy, napr. depresie alebo látkovej závislosti. Ide o vypuklé prípady, v ktorých rola matky prakticky nefunguje a tento stav nie je možné zmeniť.

Zlé matky existujú. Či už z hľadiska individuálnej interpretácie dieťa v špecifickej fáze vývinu, z hľadiska výchovnej podpory vývinu osobnosti dieťaťa, z hľadiska socio-demografických charakteristík alebo reprodukčných odporúčaní. Týmto interpretáciám sa ale možno vyhnúť.

Narodeniu dieťaťa by malo predchádzať rozvíjanie vzťahu medzi jeho rodičmi a vedomé rozhodnutie matky (a otca), či chce mať dieťa, v akom čase a za akých podmienok sa oň bude starať. Pre optimálny vývin dieťaťa je prvou podmienkou jeho chcenie. Ovplyvňuje priebeh prenatálneho vývinu aj vývin po narodení. Ak žena dieťa nechce, je narušená interakcia medzi ňou a dieťaťom. Na dieťa v maternici pôsobia stresové hormóny, ktoré mu komunikujú nepriateľské nastavenie matky a po narodení je blokované

© Nikoleta Kontová, 2020